

JÓZEF BURSZTA
(1914-1987)

W dniu 6 lipca 1987 r. zmarł nagle w Poznaniu — w pełni sił twórczych — profesor Józef Burszta, wybitny i wielce zasłużony dla nauki polskiej etnograf, socjolog i historyk kultury. Urodzony 17 kwietnia 1914 r., w rodzinie chłopskiej, we wsi Grodzisko Dolne powiatu łańcuckiego — całym swym dojrzałym i twórczym życiem związał się z Wielkopolską. Jego pogrzeb zgromadził ludzi nauki i kultury, uczniów i przyjaciół — przybyłych na tę smutną uroczystość z różnych stron kraju. W osobie Zmarłego żegnano wieloletniego kierownika Katedry Etnografii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, przewodniczącego Komitetu Nauk Etnologicznych PAN, redaktora naczelnego *Dziel wszystkich Oskara Kolberga*, redaktora czasopisma Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego „Lud”, członka Narodowej Rady Kultury oraz wielu towarzystw naukowych i społeczno-kulturalnych w kraju i za granicą. Żegnano wychowawcę licznych pokoleń etnografów i socjologów, uczonego, który w swych dziełach rzucił wiele nowego światła na proces formowania się kultury wsi polskiej w przeszłości i w czasach współczesnych, niezrównanego popularyzatora wiedzy etnograficznej, a także wielkiego miłośnika i badacza folkloru, i obyczaju ludowego. Wyrazy wielkiego

uznania i przyjaźni dla Profesora zawarte były w słowach pożegnania, w składanych na mogile kwiatach, a także w pieśniach śpiewanych przez bliski Jego sercu zespół folklorystyczny „Grodziszczaki”, przybyły na tę uroczystość z rodzinnej wsi.

Próby odnalezienia przez Profesora własnej, twórczej drogi życiowej sięgają czasu, kiedy jeszcze wzrastał wśród swoich we wsi. „Już w dzieciństwie – wyznawał z okazji swego 70-lecia – urzekł mnie dawny, tajemniczy świat transmitowany przez opowieści ludowe, legendy, strachy, przesady. Byłem pochłonięty tym światem [...] A kiedy pasalem krowy, oczy miałem wlepione w krajobraz, w tamte wąskie pasy pól, krzaki, wzniesienia i w ten daleki horyzont rodzinny Małopolski. Co jest za tym horyzontem. Później przyszła fascynacja książką”^{*.}

Szkołę powszechną ukończył w Grodzisku, gimnazjum w pobliskim miasteczku, Leżajsku. W 1934 r. po uzyskaniu świadectwa dojrzałości rozpoczął studia socjologiczne na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, które od 1937 r. kontynuował na Uniwersytecie Warszawskim. Był uczniem profesorów socjologii i etnografii – Jana Stanisława Bystronia i Stanisława Poniatowskiego. Jako student pracował od 1937 r. w Państwowym Instytucie Kultury Wsi, prowadzonym przez prof. Józefa Chałasińskiego i uczestniczył w pracach przygotowawczych do wydania przez niego monumentalnego, 4-tomowego dzieła pt. *Młode pokolenie chłopów* (1938 r.). „Studia i pierwsze lata pracy – stwierdzał później Profesor – zdecydowały, że wieś jako twór historyczny weszła w moje życie na stałe...”

W czasie II wojny światowej i okupacji niemieckiej prof. Józef Burszta przebywał w swych rodzinnych stronach, gdzie prowadził tajne nauczanie oraz uczestniczył w podziemnej działalności ruchu ludowego pod pseud. „Kaleta”. Po wyzwoleniu w 1944 r. jako przedwojenny uczestnik ruchu młodzieżowego włączył się do pracy w Związku Młodzieży Wiejskiej i już w styczniu 1945 r. wyjechał z ramienia Zarządu Głównego tej organizacji do Poznania, w celu reaktywowania działalności młodzieżowej we wsiach wielkopolskich.

W Poznaniu początkowo pracował w Wojewódzkim Urzędzie Ziemskim, a następnie prowadził dział wydawnictw w Instytucie Naukowo-Wydawniczym Ruchu Ludowego „Polska”. Należał w tym czasie do Polskiego Stronnictwa Ludowego, później do Lewicy PSL i Odrodzonego PSL. Od 1949 r. do ostatnich dni swego życia uczestniczył w działalności oświatowej, kulturalnej i wychowawczej Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego. Przez wiele lat był m. in. przewodniczącym Rady Naukowej Zakładu Historii Ruchu Ludowego

---

* Wszystkie zacytowane wypowiedzi Józefa Burszty pochodzą z wywiadu przeprowadzonego z Nim przez redaktora Jana Sochę dla „Tygodnika Kulturalnego” (por. „Świat od środka”. „Tyg. Kult.” z dn. 17 VI 1984 r., nr 25). W zarysie dotyczącym biografii Profesora korzystano z archiwum „Encyklopedii Ruchu Ludowego”, znajdującym się w Redakcji Historycznej Ludowej Spółdzielni Wydawniczej.

przy Naczelnym Komitecie ZSL, członkiem Rady Nadzorczej Ludowej Spółdzielni Wydawniczej oraz współpracownikiem instytutu naukowego w Poznaniu poświęconego badaniu działalności Wincentego Witosa. Wszystkim tym placówkom służył swą wiedzą i doświadczeniem, przy czym konsekwentnie skierowywał uwagę działaczy ludowych — zwłaszcza młodych — na wartości tkwiące w kulturze, sztuce i obyczajowości chłopskiej.

Z pobytem w Poznaniu łączy się najbardziej twórcza droga naukowa Profesora. W 1945 r. uzyskał magisterium z socjologii w katedrze prof. Tadeusza Szczurkiewicza, w 1946 r. został asystentem, a następnie adiunktem Katedry Socjologii. W 1951 r. ze względu na likwidację socjologii na uniwersytetach, w tym także na UAM w Poznaniu, przeszedł do katedry historii gospodarczej tegoż Uniwersytetu. Od 1954 r. prowadził zajęcia na Uniwersytecie Łódzkim, początkowo na stanowisku zastępcy profesora, a od 1955 r. docenta. Przełomową datą w działalności Profesora był rok 1957, w którym przejął kierownictwo Katedry Etnografii Uniwersytetu w Poznaniu. Już w 1959 r. został na tymże Uniwersytecie profesorem nadzwyczajnym, a w 1966 r. zwyczajnym. Pełnił także funkcje dziekana Wydziału Filozoficzno-Historycznego, a następnie prorektora UAM (1965-68).

Na przestrzeni wielu lat wyteżonej pracy nauczanie Profesora zaowocowało imponującymi osiągnięciami: 130 dyplomów magisterskich, 33 doktorskich, 8 habilitacji oraz 33 recenzje prac habilitacyjnych. Doktoranci i habilitanci to nie tylko wychowankowie Uniwersytetu w Poznaniu, ale także innych ośrodków i placówek naukowych — etnograficznych i socjologicznych. Zaufanie i szacunek, jakim darzono Profesora, oraz Jego wielka życzliwość dla ludzi młodych, poszukujących własnej drogi życiowej, stwarzały w Katedrze atmosferę przyjacielskiej współpracy i twórczych poszukiwań naukowych.

Niemniej imponujące były osiągnięcia naukowo-badawcze Profesora liczące ogółem ok. 400 pozycji bibliograficznych. Zakres problematyki zawartej w tych publikacjach jest szeroki, zgodny z Jego wielokierunkowymi zainteresowaniami naukowymi oraz obszarem i pasją działania społecznego. Mówił na ten temat przed paroma laty: „Czuję niedosyt, nie zrobiłem tego, co sobie założyłem. Mój niedosyt jest z pewnością wynikiem tego, że nie szedłem jedną ścieżką w życiu, ale prowadziłem jednocześnie — jak to określam — pług pięcioskibowy. Życie tak mnie bowiem wciągnęło w różne akcje, że musiałem swój czas dzielić na własną pracę naukową, na pracę dydaktyczną, społeczną i organizatorską”.

Wielostronna działalność naukowo-badawcza Profesora znaczone jest pozycjami, które weszły na trwałe do dorobku nauk etnologicznych i socjologicznych dotyczących przede wszystkim wsi polskiej i jej kultury. Z pierwszego okresu badań Profesora wyróżnić należy takie pozycje, jak: *Wieś i karczma* (1950), *Spoleczeństwo i karczma* (1951), *Szkice z dziejów wsi* (1955) oraz *Od osady słowiańskiej do wsi współczesnej* (1958). Obok wymienionych ukazało się w tym czasie wiele pozycji w opracowaniach zbiorowych

oraz liczne artykuły, wstępy, recenzje, wypowiedzi na aktualne tematy – zamieszczane na łamach czasopism naukowych, popularnonaukowych oraz tygodników społeczno-kulturalnych.

Kierownicza rola w Katedrze Etnografii pozwoliła Profesorowi rozwinąć działalność naukową skierowaną na badania etnograficzne w Wielkopolsce oraz na odzyskanych ziemiach zachodnich i północnych. W związku z tym nawiązywał i utrzymywał liczne kontakty z towarzystwami naukowymi, radami regionalnymi, a także placówkami muzealnymi. Był inicjatorem powołania do życia Wielkopolskiego Towarzystwa Kulturalnego. Wszystkim tym instytucjom i placówkom o charakterze regionalnym służył radą bądź konsultacją naukową, a wybitniejsze jednostki przyjmował na seminaria i kierował ich pracami doktorskimi.

Badania w Wielkopolsce i na ziemiach odzyskanych zaowocowały licznymi i nowatorskimi opracowaniami. Do najważniejszych pozycji należy tu zaliczyć opracowaną zbiorowo trzynomową monografię regionalną *Kultura ludowa Wielkopolski* (1960-1967), zawierającą podstawowe kompendium wiedzy historyczno-etnograficznej na temat tego regionu. Badania dotyczące ziem odzyskanych ukazały natomiast złożony proces zderzenia kulturowego, jaki się dokonywał na tych obszarach po II wojnie światowej. Doświadczenia i wnioski wyniesione przez Profesora z tych badań stwarzały podstawę do refleksji teoretyczno-metodologicznych na temat procesów adaptacyjno-integracyjnych dokonujących się w warunkach zderzenia różnych kultur regionalnych i etnicznych. Szczególnie interesującego materiału pod tym względem dostarczyły badania w Koszalińskim, w Ziemi Lubuskiej oraz na Warmii i Mazurach, gdzie przez wiele lat Profesor sprawował merytoryczną opiekę nad badaniami etnograficzno-socjologicznymi prowadzonymi przez Ośrodek Badań Naukowych w Olsztynie. Problematyce tej poświęcone były również liczne prace magisterskie i doktorskie przygotowane pod Jego kierunkiem. Pod redakcją Profesora ukazała się również zbiorowa praca pt. *Stare i nowe wsi koszalińskiej* (1964).

Polską kulturę ludową, która dla Profesora stała się z czasem głównym tematem Jego dociekań badawczych, ujmował w dwóch perspektywach – tradycji i przemian. „W swoich badaniach i studiach – stwierdzał – byłem zwrócony przede wszystkim w przeszłość, ale przecież nie mogły być i nie są mi obce zjawiska współczesne [...] zainteresowała mnie bardzo antropologia kulturowa, penetrująca właśnie współczesność, której zresztą nie sposób oddzielić od przeszłości, od tradycji”. Zapewne te właśnie rozważania na temat tradycji i współczesności, a być może także pochodzenie wiejskie, skierowały uwagę Profesora na dostrzeganie w kulturze ludowej tych wartości, które zasługują na jej długie przetrwanie. „Tradycja jest czymś – kontynuował swoją myśl – od czego uciec nie można [...] jest wszechobecna. Widzimy ją w procesie socjalizacji, w wychowaniu rodzinnym czy szkolnym [...] Tradycja może pełnić doniosłą rolę, integrować ludzi, kształtować ich świadomość, poczucie obywatelskie, miłość do ojczyzny”. Ta wysoka ranga

przypisywana tradycji wypływa także z tego, że Profesor Burszta był nie tylko badaczem kultury ludowej, ale jej wielkim miłośnikiem. Urzekł Go w szczególności folklor, jego bogactwo i siła przetrwania. Prowadziło Go to również do rozważań i teoretycznych sformułowań dotyczących wzajemnej relacji zachodzącej pomiędzy kulturą ludową a kulturą narodową. Książka *Kultura ludowa a kultura narodowa* (1974), ukazująca ów problem w szerokiej perspektywie historycznej i porównawczej, daje poważny wgląd w Jego na ten temat przemyślenia.

Najpełniejsze podsumowanie studiów Profesora na temat kultury ludowej i jej powiązań z kulturą narodową znajdujemy w Jego ostatniej książce (nagrodzonej przez Ludową Spółdzielnię Wydawniczą) pt. *Źródła kultury chłopskiej* (1985). Problem kształtowania się zmiennego obrazu kultury ludowej na przestrzeni niemal całych dziejów ojczyznych analizował Autor w kontekście warunków ustrojowych, społecznych i kulturowych sięgając niejednokrotnie do analogii europejskich, a nawet pozaeuropejskich. Korzeni kultury chłopskiej w Polsce poszukiwał w kulturowej wspólnotce plemiennej, śledząc następnie dalszy jej rozwój i obraz poprzez wszystkie epoki aż do współczesności. Zrealizowanie takiego zamysłu wymagało od Autora nie tylko wiedzy etnograficzno-socjologicznej, ale także szerokich kompetencji interdyscyplinarnych, którym Autor niewątpliwie sprostał.

Zainteresowania badawcze Profesora folklorem i jego współczesnymi formami określanymi mianem folkloryzmu przyczyniły się m. in. do powstania wielkiego współczesnego ruchu folklorystycznego. Pisząc i mówiąc na ten temat stawał się po części jego wielkim propagatorem. Wytrwale służył pomocą i radą zespołom folklorystycznym jako konsultant, a także jako członek komisji oceniających zespoły na festiwalach i przeglądach artystycznych. Szczególną wagę przywiązywał do odbywających się co kilka lat w Rzeszowie, festiwali polonijnych zespołów folklorystycznych. Wielki i niewymierny jest wkład Profesora we współczesne odradzanie się ruchu artystycznego we wsiach polskich. Ruchowi temu przewodził myślą twórczą i bezgranicznym oddaniem w działaniu, zmierzającym do jego prawidłowego rozwoju i utrwalenia tych treści kulturowych, które na to najbardziej zasługują.

Zakres działalności dydaktycznej, naukowej i organizatorskiej prof. Józefa Burszty wykraczał znacznie poza ramy wyznaczone pracą Katedry. W latach 1954-1958 pracował w Instytucie Historii Kultury Materialnej PAN, a w latach 1958-1971 kierował Pracownią Historii Kultury Materialnej Wielkopolski i województwa zielonogórskiego tegoż Instytutu. Ponadto, uczestniczył autorsko w różnego rodzaju działaniach zespołowych. Do takich należą niewątpliwie cenne opracowania etnograficzne zawarte w 3-tomowej *Historii chłopów polskich* (1970-1980) oraz w 2-tomowej syntezie *Etnografia Polski. Przemiany kultury ludowej* (1976-1981). Od 1961 r. pełnił ważną i odpowiedzialną funkcję redaktora naczelnego *Dziela wszystkich Oskara Kolberga*. Z zaplanowanych ok. 90 tomów tej edycji ukazało się do tej pory 64, pozostałe są w opracowaniu. Od 1967 r. był również redaktorem naczelnym „Ludu”

organu Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, działającego od 1895 r. Ponadto w 1975 r. został profesor Józef Burszta przewodniczącym Komitetu Nauk Etnologicznych PAN, który koordynuje w skali krajowej działalność placówek etnograficznych i dyscyplin pokrewnych, a także stanowi ich reprezentację na zewnątrz.

Nie sposób w tym miejscu wymienić wszystkie placówki naukowe i społeczne, poprzez które działał Profesor, a także ukazać wszystkie Jego osiągnięcia. Był niespożyty w pracy i w działaniu, zawsze otwarty na sprawy ogólnospołeczne i zwyczajne ludzkie. Wyróżniony został wieloma nagrodami, m. in. międzynarodową nagrodą J. G. Herdena (1975 r.) i nagrodą im. Oskara Kolberga (1977).

Wszelkie ostateczne rozstania mają to do siebie, że są przedwczesne i pozostawiają po sobie pustkę. Kiedy jednak odchodzą ludzie nieprzeciętni istnieje pewność, że pustki tej nie da się szybko wypełnić.

Maria Biernacka

JÓZEF GAJEK
(1907-1987)

Józef Gajek urodził się w Wiedniu. Jego dzieciństwo i młodość związane są jednak przede wszystkim ze Lwowem. Był wychowankiem Uniwersytetu im. Jana Kazimierza, na którym studiował w latach dwudziestych równoległe polonistykę pod kierunkiem profesorów J. Kleinera i T. Lehra-Spławińskiego oraz etnografię u J. Czekanowskiego i A. Fischera. W 1932 r. doktoryzuje się z zakresu etnografii na podstawie pracy *Kogut w wierzeniach ludowych*, publikowanej następnie w wydawnictwach Lwowskiego Towarzystwa Naukowego.

Po krótkim okresie działalności pedagogicznej w szkolnictwie średnim, przechodzi J. Gajek do pracy naukowej w dziedzinie etnografii, pełniąc kolejno funkcje: asystenta przy Katedrze Etnografii i Etnologii Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, współpracownika Instytutu Bałtyckiego w Gdyni, kierownika Instytutu Pomorzoznawczego w Toruniu, wreszcie dyrektora Instytutu Ziemi Południowo-Wschodnich we Lwowie, gdzie zastaje go wybuch II wojny światowej.

Z racji piastowanych stanowisk w instytucjach zajmujących się pograniczami etnicznymi, w okresie kolejnych okupacji Lwowa zmuszony jest ukrywać się pracując dorywczo, często fizycznie, aby utrzymać rodzinę. Po zakończeniu wojny osiada J. Gajek początkowo w Lublinie, gdzie uzyskuje habilitację na podstawie pracy *Zarys etnograficzny Podola*, opartej głównie na własnych badaniach terenowych. Praca ta zawiera szczegółową analizę materialnej

kultury Podola z uwzględnieniem rozprzestrzeniania się poszczególnych zjawisk kulturowych, ilustrowanych licznymi kartogramami. Już jako profesor nadzwyczajny wykładał J. Gajek etnografię na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, a następnie obejmuje Katedrę Etnografii na UMCS. W roku 1946 przenosi się na Uniwersytet Poznański, by wreszcie w 1953 r. osiąść na stałe we Wrocławiu. Obok pracy dydaktycznej kontynuowanej na Uniwersytecie Wrocławskim, gdzie piastuje funkcję kierownika Katedry Etnografii Ogólnej, obejmuje również Józef Gajek kierownictwo Zakładu Etnografii Instytutu Historii Kultury Materialnej powołanego przez Polską Akademię Nauk celem opracowania Polskiego Atlasu Etnograficznego.

Polski Atlas Etnograficzny stanowi bezsprzecznie największe dzieło życia prof. dr. J. Gajka. Jego zainteresowania kartografią etnograficzną i atlasem sięgają pierwszych lat powojennych. Już w 1945 r. na XXI Walnym Zgromadzeniu Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego w Lublinie, jego sekretarz Generalny – Józef Gajek – wysuwa koncepcję przejęcia przez Towarzystwo patronatu nad opracowaniem PAE. Z Jego też inicjatywy nowo kreowane Towarzystwo za jedno z podstawowych swoich zadań uznało opracowanie i wydanie tegoż Atlasu.

W nowych warunkach, zarówno politycznych jak i naukowych, jakie zaistniały po II wojnie światowej, należało przebudować niemal całkowicie przedwojenną koncepcję Atlasu Etnograficznego, tak w zakresie założeń merytorycznych, jak też techniki i metody kartografowania. Analizując podstawy źródłowe i metodologiczne oraz zakresy chronologiczne i tematyczne europejskich atlasów etnograficznych, doszedł J. Gajek do wniosku, że Polski Atlas Etnograficzny nie powinien być wzorowany na którymś z istniejących już atlasów. Należało więc wypracować nowe metody i techniki pracy. Dokonał tego w latach 1945-1953, w konsekwencji czego Polski Atlas Etnograficzny zapoczątkował nowy kierunek kartografowania zjawisk, który z większymi bądź mniejszymi zmianami znalazł zastosowanie w późniejszym czasie w pracach kartograficznych typu atlasowego większości krajów Europy Środkowej.

Rezultatem intensywnych prac J. Gajka w tym zakresie są liczne Jego publikacje krajowe i zagraniczne związane z Polskim Atlasem Etnograficznym zapoczątkowane w 1947 r. artykułem pt. *Polski Atlas Etnograficzny* (Annales UMCS, Supplementum I).

Był również J. Gajek autorem wszystkich kwestionariuszy do atlasowych badań terenowych zawierających ponadto wiele wytycznych co do metody i techniki badań PAE. W kolejnych zeszytach Atlasu ukazuje się wreszcie blisko 30 map autorstwa bądź współautorstwa J. Gajka.

W ostatnich latach życia zainteresowania naukowe J. Gajka skupiły się na zagadnieniach regionalizacji Polski. Nowatorską próbę takiej regionalizacji opartej na wynikach PAE przeprowadził najobszerniej w artykule *Etnograficzne zróżnicowanie obszaru Polski*, opublikowanym w pracy zbiorowej *Etnografia Polski. Przemiany kultury ludowej* w 1976 r. Artykuł ten zawiera

wnikliwe podsumowanie wyników wielu lat żmudnych badań i poszukiwań prowadzonych pod kierunkiem J. Gajka przez zespół pracowników PAE — badań, które umożliwiły opracowanie kartograficzne całokształtu kultury materialnej ludu polskiego. Sądzić należy, że gdyby nie śmierć, prace nad syntetycznym ujęciem wyników map PAE byłyby przez Autora kontynuowane nadal. Trzeba przy tym pamiętać, że pod redakcją J. Gajka ukazało się łącznie sześć zeszytów PAE, a kolejne dwa są w końcowym stadium wydawniczym.

Dydaktyka oraz praca nad Atlasek Etnograficznym stanowią jedynie część działalności naukowej J. Gajka. Bodajże największe zasługi położył On w zakresie organizacji życia naukowego. Bezpośrednio po wojnie był inicjatorem reaktywowania w Lublinie Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, które pod Jego sprężystym kierownictwem jako Sekretarza Generalnego wybiło się na jedno z pierwszych miejsc wśród towarzystw naukowych w kraju. Świadczy o tym chociażby szeroko zakrojona akcja wydawnicza prowadzona pod redakcją i z inicjatywy J. Gajka, że wymienimy tu tylko „Ludy”, t. XXXVI-XLVI; Prace Etnograficzne t. I-VI; Prace i Materiały Etnograficzne t. VI-XXII; Atlas Polskich Strojów Ludowych z. 1-26. Łącznie pod naczelną redakcją J. Gajka, nie licząc Polskiego Atlasu Etnograficznego, opublikowanych zostało w ramach wydawnictw PTL — 1132 arkusze autorskie. Trwale zapisał się J. Gajek w dziejach Towarzystwa jako organizator jego archiwum naukowego oraz biblioteki, która zresztą, jedynie dzięki Jego energii i zapobiegliwości, została przywieziona ze Lwowa do Polski jeszcze w okresie działań wojennych.

Znaczne zasługi położył Zmarły w zakresie organizacji życia naukowego katedr uniwersyteckich w Lublinie, Poznaniu i Wrocławiu oraz jako inicjator konferencji i zjazdów naukowych.

Na dorobek naukowy J. Gajka składa się blisko 200 pozycji. Poza artykułami dotyczącymi Atlasu stanowią go prace poświęcone metodzie i metodyce w etnografii, pozycje związane ze strukturą narodowościową i etniczną zwłaszcza pograniczy Polski oraz monografie regionalne i tematyczne. Za całokształt działalności na polu naukowym prof. dr J. Gajek odznaczony został Złotym i Srebrnym Krzyżem Zasługi, medalem 10-lecia Polski Ludowej oraz złotą odznaką Gryfa Pomorskiego.

Te odznaczenia nabierają specjalnego blasku, jeśli się weźmie pod uwagę fakt, że stosunek do życia prof. dr. J. Gajka nigdy nie był koniunkturalny, a nawet wręcz przeciwnie — nie krył On swych poglądów, a jego gorący patriotyzm i przywiązanie do Kresów Wschodnich nie zawsze i nie we wszystkich środowiskach spotykały się z pozytywną oceną.

Janusz Bohdanowicz